

SZÉCHENYI NEM A MÚLTÉ.¹

Gróf Széchenyi István születésének — 1791 szeptember 21. — 150. évfordulója nehéz időben virrad reánk. Napjaink terhét mindenki hordozza. Különösen súlyos a teher azoknak a lelken, akik a nemzet sorsának nyomasztó kérdései miatt néznek a jövőbe nyugtalanul.

Válságos időben minden igaz ember úgy érzi, hogy szemét nem szabad a múltra irányítania, hanem a jelen parancsait figyelve előre kell néznie; nem érhetünk rá semmiféle ünneplésre, mert egyetlen percet sincs jogunk dolgozás nélkül töltenünk. Vannak azonban a múltnak korszakai, amelyeket éppen azért kell megelevenítenünk, hogy belőle a magunk feladataira tanulságot szerezzünk. Ilyen korszak a magyarság életében a XIX. század első fele. Akkor a jobbak kényszerítő erővel érezték, hogy a magyarság, ha élni akar, nem maradhat akkori állapotában, hanem lélekben és szervezetében meg kell újulnia, Európa népei között meg kell szilárdítania a helyzetét. S vannak a múltban olyan nagy emberek, akikre visszagondolnunk nem csupán megemlékezés, hanem okulás és erősödés, mert számunkra is van mondanivalójuk. Ilyen Széchenyi, a maga kora legjobbjainak útmutatója. A nemzetnek minden gondját átérezte, a fenyegető veszedelmeket élesen látta, megindította a rendszeres védekezést, az önfeláldozó munkában egész népének előtte járt s az emelkedésnek általa épített lépcsőin jó magasra fel is vezette nemzetét. Olyan korszakba visszatekintünk és ilyen embert újból szemünk elé állítunk magában véve is a jövőért végzett munka; az lenne még akkor is, ha csak azt néznők, hogy mi volt az a nagy ember a maga korának.

De az igazi nagy ember soha sem csak egy korszaké, mert

¹ Részlet a szerzőnek «Széchenyi születésének 150. évfordulójára» című művéből. A kiadó engedélyével.

értéke egyetemes igazságok felismerésében, hirdetésében és valósításában nyilatkozik; nyomában új feladatok végtelen sora tárul fel az utódok előtt, mert amit kezdett, folytatásra vár. A kortársak azért tartanak valakit nagynak, mert az akkor szükséges munkát helyettök és érettök elvégezte; az utódok azonban ennél többet látnak: látják a régen végzett munkának reájok is kiterjedő jó hatását és észreveszik, hogy a nagy ember számokra is irányt jelölt a munka folytatására, nekik is kínálja azokat a tanulságokat, amelyeket saját munkájában felhasznált s amelyek okos felhasználása munkájának sikerét biztosította. A nagy ember soha sem a múlté.

Ilyen nagy ember Széchenyi. Egyetemes látású volt, mintha az emberiség minden tapasztalatából alakult volna ki benne a magyarság jövőjének útja. Megszemélyesíti azt a gondolatot, hogy a nemzetért való munka örök feladat, vagyis minden újabb nemzedék ugyanazt a munkát folytatja újabb meg újabb alakban, de ugyanabban az irányban: a nemzeti emelkedés útján; — ennek vége soha sincs, mert ha egyszer abban maradna, az a nemzet életének a végét jelentené: — ez a munka pihenést sem engedj mert ha csak egyetlen nemzedék nem haladna előre, az ellankadásból megállás, a megállásból hanyatlás lenne, a hanyatlás pedig pusztulást jelent; — a nemzetért való munka a közösség munkája, azaz a nemzetnek minden egyes tagjái: senkinek sem szabad azt csak néznie és a dologvetést mástól várnia, hanem mindenkinek ki kell belőle vennie a maga részét s ezt a részt mindenkinek úgy kell végeznie, mintha a siker, a nemzet életének biztonsága és emelkedése egyedül rajta, a maga részén fordulna meg. Örökkévaló törvénye ez minden nemzet életének.

Széchenyi ezt a törvényt nemcsak felismerte és hirdette, hanem minden lépésével követte is. így tudta munkásságával a magyarságot a maga idejében valósággal talpra állítani. Beszédeiből és írásaiból újító gondolatok áradtak, tevékenysége hallatlan erővel példát mutatott, szent hevülete és szakadatlan ébresztő munkája a magyarság benső megújódását idézte elő, kifejlesztette a javulás lehetőségében való bizalmat, a magunk erejében való hitet és a jobb jövő akarását. Meggyőzte kortársait arról, hogy nem szabad belenyugodniuk az elmaradott-

ságba, a szegénységbe, a folytonos romlásba. A meddő tétlenséget dúsan termő, alkotó munkává változtatta s ezzel az élet felé fordította az önmagára alig eszmélő, csüggeteg, jórészt gondolkodás nélkül veszteglő nemzetet.

Ezért tartották még ellenfelei is nagy tiszteletben; aki csak ismerte, sok éven át felfelé nézett reá, mint bölcs és igazlelkű útmutatóra, valóban előttök járó vezérré és a nemzetért mindenét, önmagát is feláldozni kész munkás emberre. Így néztek reá mindazok, akik a haladást és a javítást nemcsak áhították, hanem azért dolgozni sem restelltek. Később, amint a fiatalok közül új vezérek nőttek ki, lettek sokan, akik mást vagy másként akartak, más irányú és gyorsabb haladást. De még később, a szabadságharc után, a magyarság elnyomása idején, még ellenzői közül is sokan belátták, hogy Széchenyi jól tudta, mit beszél, amikor az alapozást, lépésről-lépésre való haladást, a kiszámított változtatást célszerűbbnek tartotta, mint az építést szilárd alapvetés nélkül, a szilaj, vakmerő nekifutamodást az erők kifejllesztése és megedzése nélkül, a gyors változtatást, egyszerre mindent fokozatosság nélkül. Halálakor — 1860 április 8. után — Széchenyiről, a nagyvagyonú grófról, a szegény földművesek sarjadéka, Arany János mondta ki s azóta a történelem is megállapította: ő az, ki által lettünk és vagyunk.

Ez nem azt jelenti, mintha sem előtte, sem vele egyidőben nem lettek volna, akikben ugyanaz a lélek élt, akik ugyanarra törekedtek. Századokkal előtte ott volt a hadvezér és költő Zrínyi Miklós és a szegény tanító Apáczai Csere János, közelebb az ő korához Bessenyei György és a magyar nyelv ügyében buzgó esdekléseket író gróf Teleki László, a parasztok sorsával foglalkozó Berzeviczy Gergely és még közelebb Kölcsey Ferenc, körülötte pedig Wesselényi, Fáy András, Vörösmarty Mihály, Eötvös és sokan mások is; ezek a nevek éppen csak példák. Széchenyi erejét az mutatja, hogy csekély sikerű magános előzmények után a maga személyében egyesíteni tudta a legkülönbözőbb részlet-törekvéseket s közös irányt tudott adni mindazoknak, akik nélküle néha kifejezni sem tudták a bennök élő jó szándékot vagy nem találták meg a tevékenységre az alkalmat és egymásról alig is tudva szétszórtan forgácsolták az

összefogva nagyra hivatott magyar erőt. A hazáért való tévé» kenységnek azelőtt soha sem tapasztalt méretei, az ébresztés teljes sikere, a megmaradó alkotások hosszú sora emelte Széchenyit a tiszta ítéletűek szemében mindenkinél magasabbra.

És mégis megtörtént, hogy megfélemlítettek róla. Amikor az 1867. évi kiegyezés, az uralkodó és a nemzet megbékélése után hazánkban a nagy, építő munka megindult s az országgyűlés pártjai kialakultak, jóidőig mintha eltűnt volna Széchenyi arca a nemzet szeme elől. Évtizedeken át kevesen gondoltak arra, hogy amit csináltunk, azt voltaképpen Széchenyi kezdte meg: fejlesztettük a mezőgazdaságot, ipart és kereskedelmet, javítottuk az utakat és szerveztük a közlekedést, fékeztük az árvizek pusztítását s az árterületek apasztásával növeltük a művelhető földet, terjesztettük a gazdálkodás okosabb módjait; iskolák és tudományos intézetek gyarapították a tanult, világban jártasabb emberek számát; a Budapestté egyesült Pest és Buda mindinkább középpontja lett az egész ország pezsgő életének. A gyarapodást, vagyonosodást, erősödést, ha nem volt is általános, mindenki láthatta, de alig-alig hallatszott valaha, hogy mindez Széchenyi életének következménye s nem eszmélünk arra sem, hogy sem a rendszerességben, sem az alapelvek tisztaságában nem jártunk a nyomában. Egyik fél annyira rohant előre, hogy a múltra nem gondolt, a másik fél pedig a múltból éppen azt újította fel, a politizálásnak azt az alakját, amely az alkotó Széchenyivel nem egyezett meg, t. i. az Ausztriához való viszonyunk tárgyalása volt a legfőbb kérdés. Egyik oldalon hálátlan feledékenység, a másik oldalon a Széchenyitől már kortársait is eltávolító politikai kérdések kiélezése valósággal azt idézte elő, hogy Széchenyi nem foglalhatta el az őt megillető helyet az újabb nemzedékek tudatában. Egyre kevesebben voltak, akik nem tekintették egyszerűen csak egy elmúlt korszak eltemetett emberének.

A XIX. század végén, a XX. század kezdetén aztán többen-többen vették észre, hogy a magyar nemzet élete bonyolódni kezd, a belső ellentétek erősebben jelentkeznek, külső veszedelmek is közelednek a határainkhoz. A megoldani való kérdések tömege megéreztetten, hogy régi bajok újulnak ki, elhanyagolt sebek üszkösödnek. Megéreztek, azt is, hogy a reánk váró sok-

féle munkát valami közös, egyetemes rendeltetéshez kellene igazítanunk, magasabb cél szolgálatában egyesítenünk. Észrevettük, hogy nem elég a külső, anyagi jólétben gyarapodnunk, nem szabad minden erőnket csak erre fordítanunk, hanem a nemzet lelki erejét is fokozni kellene, erkölcsi állapotunknak is szüksége van tisztulásra, nemesítésre, tudatosodásra. Ekkor, egyszercsak többen fordultak Széchenyi felé s a műveiben kerestek irányítást a nemzet életére, a nemzetért való munkára.

A szörnyű világháború után nagy mélységbe zuhant a, magyarság, szinte félholtan a sírjában látta már magát. Nemzetünk összeomlásakor, hazánk feldarabolása idején, megalá-; zottságunknak, keserűségünknek és a mélységből való kiemel-; kedés forró vágyának sugallatára ismét Széchenyire gondoltunk sokan; különböző helyekről újra megindult az a törekvés, hogy Széchenyi nyomába lépjünk, az ő tanításai szerint kezd-; jünk új életet.

Ez a törekvés ma is él, mert ma is szükséges. De igen nagy akadályba ütközik: kevesen ismerik annyira, hogy követni tudják. Széchenyi eleven hatásától már a mai legöregebbek is távol vannak. Ezek ifjúkora még olyanok körében folyhatott le, akik közvetlenül szívhatták magokba Széchenyi életének hatását és nagyságának tiszteletét, követésének vágya azonban természetesen csak azokban lehet erős, akik alaposan foglalkoz-; tak a műveivel. Az ilyenek száma nőtt ugyan az utóbbi év-; tizedekben, de még mindig felettébb kevés. A nemzetnek nagy, rétegei nem ismerik eléggé, sőt a legtöbben egyáltalában nem ismerik; nemcsak műveit, de életének legfőbb adatait sem, különösen pedig gondolatait. Elmondhatjuk, hogy Széchenyi nemcsak a tömeg, hanem még az úgynevezett művelt emberek sokasága számára is csak nagy név, de igazában nem jelent semmit. Ugyanúgy, ahogyan mérhetetlen kárunkra történel-; münk annyi más nagyja is csak névben él. Nem lenne csoda, ha tájékozatlanok most nem értenék: miért is térünk vissza e másfél századdal ezelőtt született, 81 éve porladó emberhez, hiszen ma egészen más a világ, más a magyarság helyzete, más-; félek feladataink, a célhoz másféle utakon juthatunk s magunk is mások vagyunk?! Valóban kérdezni lehet: mit tanulhatunk a múlt emberétől, ha legnagyobb is régmúlt korának nagyjai

között? Erre a kérdésre felelnünk kell, mert anélkül nem lehetne megokolnunk, hogy ebben a nagyon égető munkaidőben, amikor «Magyarország pillanatai drágák», miért foglalkozunk Széchenyivel.

A feleletet azzal a kérdéssel lehet kezdenünk: vajjon csakugyan más-é most a világ, mint Széchenyi idejében? Vajjon másféle törvény szabályozza-é most a nemzet életét, más-é az érintkezés a nemzetek között, szilárdabbnak látjuk-é jövőnk alapjait és különbek vagyunk-é elődeinknél? Tudjuk, azt szenvedjük, hogy ma is élnek azok az ellentétek, amelyek miatt Széchenyi ifjúkorában Európa népei pusztító harcban állottak; csak a háború arányai nőttek óriásivá és a szerepek cserélődtek fel. Tovább vagyunk már néhány emberöltővel, de ez a mi nehéz korszakunk is ugyanúgy egy szakasza az emberiség és nemzetünk életének s az örök törvények érvényesülnek most is: a jövő dől el a küzdelmekben, de nyilván hosszabb időre, mint száz évvel ezelőtt. A magyarság helyzete lényegében ma is az, ami akkor volt: függvénye nagyobb hatalmak versengésének. Ma is úgy igaz, ahogyan Széchenyi mondta: «A magyar fajnak léte koránt sincs biztosítva még, a magyarság éppen nem köszikla, melyen az idők és körülmények eseménye habként könnyen szétpattanna». Feladataink bizonyára mások, ha egyenként nézzük a közvetlen tennivalókat, de ha ezeket együtt mérlegeljük, a nagy feladat semmit sem változott: fenmaradásunkért küzdünk s e nemszűnő küzdelem sikerének feltételeit kell újból megteremtünk, a benső megerősödést, az együtt-dolgozás készségét és képességét. S ma is csak az ő útján remélhetjük e cél megközelítését: önismeretre kell vezetnünk a nemzetet, magyarabbá és tanultabbá kell tennünk, az erkölcsi műveltséget terjesztenünk, az egészséges élet biztosítékait szilárdítanunk.

Ha pedig a XX. század emberének hamis önérzetével magunkat, a most élőket Széchenyi kortársainál annyival különbeknek tartanok, hogy nem várnánk már tőle semmi okulást, akkor ugyan nézzünk körül és nézzünk magunkba: vajjon csakugyan megvan-é bennünk mindaz, amit a magyarságba bele akart oltani? Boldogok lennénk, ha elmondhatnók, hogy úgy élünk, ahogyan a nemzeti élet értelmét és követel-

menyeit megmutatta, és jövőnket úgy szolgáljuk, amilyen szolgálatra meg akart tanítani bennünket!

Széchenyi egyebek között például azt kívánta, hogy mindenki felemeltessék emberi méltóságának magaslatára és osztozzék az emberiség anyagi és szellemi javaiban, — mindnyájan fogjuk egymás kezét szorosan, mert a nemzet közös javát csak közös munkával szolgálhatjuk, — azon a helyen álljon mindenki, ahol erejét teljesen kifejtheti, és az erejét mindenki a nemzet javára használja. Gyökeres cselekvést kívánt s ennek a nemzetté alakítást nevezte, hogy egymás megbecsülése véget vessen mindenféle egyenetlenkedésnek és széthúzásnak. Az igaz szó szentségét hirdette s a lelki függetlenségben látta az igaz szabadságot; meg akarta szüntetni a javulás, összeforrás, együttműködés akadályait, az uralkodó balítéleteket. A hátramaradásnak nagy okát látta abban, hogy minden bajunkért a kormányt vagy ellenségeinket okoljuk ahelyett, hogy legelőször magunkban keresnők az okokat, sorsunk kedvező változását pedig a jószerencsétől várjuk, pedig csak magunkban lehet a «feltámadási erő». Szilárdan meg volt győződve arról, hogy országos bajok, szegénység, tudatlanság, általában minden anyagi hiány és szellemi fogyatékoság miatt nemcsak az senyved, aki a bajban már benne van, hanem előbb-utóbb belepusztul az is, aki maga gondtalanul élve nem segít kiirtani a bajok gyökerét. Azt tanította, hogy bármin akarunk változtatni, ismernünk kell az állapotunkat s bármily keservesen essék is a kellemetlen igazságot magunkról, fajtánkról, helyzetünkről meghallanunk, csupán a teljes önismeret juttathat bennünket a javulás útjára.

Amíg el nem mondhatjuk, hogy számunkra ezek a tanítások feleslegesek és e kívánságok nálunk már idej őket multák s amíg nem cáfolhatunk meg sok egyebet is, amit száz évvel ezelőtt elődeinknek szemére vetett, addig Széchenyitől nagyon sok tanulnivalónk van, tehát nem szabad átengednünk a történelemnek! Széchenyi még nem a múlté! Ez azt jelenti, hogy e nagy ember személyisége nekünk is eleven érték: serkentés, biztatás, útmutatás. Törekvéseink célpontja nem mögöttünk, hanem ma is, örökké távol, előttünk van. Szándékai a jövőbe világítanak; eszméi ma is alkalmasak a magyarság életének

és egyenként mindnyájunk cselekvésének irányítására; alkotásai oszlopai a jelennek és biztosítékai lehetnek sorsunk kedvező alakulásának, csak meg kell értenünk, hogy mit miért teremtett s miképpen kell reánk hagyott alkotásait a magunk javára okosan használnunk.

Így fogva fel Széchenyi történelmi alakját, kétségtelen, hogy vele való foglalkozásunk nem a múltba merülés, hanem készülés a jövő szolgálatára. S e szolgálat első lépése éppen az, ha tőle megtanuljuk, hogy nekünk se annyira arra legyen gondunk, «valaha mik voltunk», hanem inkább arra, hogy mik lehetünk, azaz mivé fejlődhetik nemzetünk a mi munkánk által.

Imre Sándor.